

Лекція 7

Системи супутникового зв'язку і їх порівняльні характеристики

8.1. Переваги цифрового супутникового зв'язку

Супутникові системи зв'язку (ССЗ) відомі давно, і використовуються вони для передачі різних сигналів на великі відстані. З часу своєї появи супутниковий зв'язок стрімко розвивався, і у міру накопичення досвіду, вдосконалення апаратури, розвитку методів передачі сигналів відбувся перехід від окремих ліній супутникового зв'язку до локальних і глобальних систем.

Виникнення супутникового зв'язку було продиктовано потребами передачі великих обсягів інформації. Першою системою такого зв'язку стала система Intelsat, потім були створені аналогічні регіональні організації (Euteisat, Arabsat та ін.). З часом частка передачі мови в загальному обсягу магістрального трафіку постійно знижувалася, поступаючись місцем передачі даних.

Системи супутникового зв'язку розрізняють за типом сигналу, що передається, який може бути аналоговим або цифровим.

Переваги передачі інформації в цифровій формі:

1. Простота і ефективність об'єднання багатьох незалежних сигналів і перетворення цифрових повідомлень в "пакети" для зручності комутації.
2. Набагато менші енерговитрати порівняно з передачею аналогового сигналу.
3. Відносно менша чутливість цифрових каналів до ефекту накопичення спотворень при ретрансляціях, яка становить серйозну проблему в аналогових системах зв'язку.
4. Потенційна можливість отримання дуже малої вірогідності помилок передачі і досягнення високої точності відтворення даних, що передаються, шляхом виявлення і виправлення помилок.
5. Конфіденційність зв'язку.
6. Гнучкість реалізації цифрової апаратури на основі застосування мікропроцесорів, цифрової комутації, а також мікросхем.

8.2. Недоліки супутникового зв'язку

1. Слабкий захист від перешкод. Внаслідок великих відстаней між земними станціями і супутником відношення сигнал/шум на приймачі набагато менше, ніж для більшості радіорелейних ліній зв'язку. Тому доводиться використовувати антени великих розмірів, малошумні елементи, а також складні завадостійкі коди – особливо в системах рухомого зв'язку з обмеженими розміром антени і потужністю передавача.

2. Вплив атмосфери. Ефекти в тропосфері і іоносфері суттєво впливають на якість супутникового зв'язку

2.1. Поглинання в тропосфері. Поглинання сигналу атмосферою напряму залежить від частоти сигналу, причому максимумами поглинання припадають на 22,3 ГГц (резонанс водяної пари) і 60 ГГц (резонанс кисню). В цілому, поглинання істотно позначається на розповсюдженні сигналів з частотою вище 10 ГГц. Крім поглинання, при розповсюдженні радіохвиль в атмосфері має місце

також ефект завмирання, викликаний різницею в коефіцієнтах заломлення різних шарів атмосфери.

2.2. Іоносферні ефекти. Ці ефекти зумовлені флуктуаціями розподілу вільних електронів і проявляються у вигляді мерехтінь, викликаних неоднорідною структурою іоносфери, що призводить до постійного змінювання потужності сигналу, поглинань, затримки в розповсюдженні, дисперсії, змінюванні частоти, обертанні площини поляризації, причому всі ці ефекти ослабляються із збільшенням частоти, і для сигналів з частотами понад 10 ГГц їх вплив незначний.

3. Затримка розповсюдження сигналу має місце у всіх супутникових системах зв'язку. Найбільшу затримку (приблизно 250 мс) мають системи з супутниковим ретранслятором, розміщеним на геостаціонарній орбіті, причому з урахуванням комутації і затримок обробки сигналу загальна затримка сигналу може доходити до 400 мс. Така затримка розповсюдження радіохвиль найбільш небажана в телефонному зв'язку, де різниця в часі між репліками абонентів не може бути меншою за 500 мс.

8.3. Супутникові служби зв'язку

Відповідно до Регламенту радіозв'язку залежно від призначення супутникового зв'язку і типу використовуваних земних станцій (ЗС) розрізняють такі три основні служби супутникового зв'язку:

1. Фіксована супутникова служба (ФСС).
2. Рухома супутникова служба (РСС).
3. Радіомовна супутникова служба (РадСС).

Розглянемо ці служби докладніше.

1. Фіксована супутникова служба призначена для організації зв'язку між стаціонарними користувачами (магістральні лінії зв'язку великої протяжності, зоновий зв'язок тощо). В наш час найрозповсюдженішими є мережі персонального супутникового зв'язку на основі терміналів типу VSAT (Very Small Aperture Terminal – термінал з дуже маленькою апертурою), які широко використовуються для обміну банківською інформацією, в мережах торгових складів, оптових баз тощо і призначені забезпечувати роботу з кредитними картками. Станції ФСС – портативні, відносно дешеві, не вимагають наземних з'єднувальних ліній, їх розміщують безпосередньо в приміщенні користувача. Згідно прогнозу ФСС в перспективі мають забезпечувати не лише персональний мовний зв'язок, але й передачу даних, мультимедіа безпосередньо на домашні персональні комп'ютери.

2. Рухома супутникова служба призначена для організації зв'язку між мобільними об'єктами або між мобільним об'єктом і стаціонарним користувачем. Спочатку вона розглядалася як служба спеціального призначення для організації морського, повітряного, автомобільного і залізничного супутникового зв'язку. В наш час вона переорієнтовується на забезпечення послуг персонального зв'язку.

Особливість РСС – малий розмір антени терміналу, що утрудняє прийом сигналу. Для збільшення потужності сигналу і доведення його до достатнього рівня, застосовують одне з таких двох рішень:

1) Застосовують потужні передавачі, розміщені на супутниках на геостаціонарній орбіті на відстані 35786 км від поверхні Землі. Цей підхід

використовується системою Inmarsat, основною задачею якої є надання послуг зв'язку морським судам і деякими регіональними операторами персонального супутникового зв'язку (наприклад, Thuraya).

2) Застосовують декілька супутників, які розміщують на похилих або полярних орбітах. При цьому на супутниках встановлюють передавачі малої потужності, а вартість виведення таких супутників на орбіту значно менша порівняно з виведенням супутників на геостаціонарну орбіту. **Недолік такого підходу:** потрібно мати не лише велику кількість супутників, але й розгалужену мережу наземних комутаторів. Подібний метод використовується операторами Iridium і Globalstar.

В грудні 2006 року був запущений експериментальний геостаціонарний супутник Кіку-8 з рекордно великою площею антени, який використовується для відпрацювання технології роботи супутникового зв'язку з мобільними пристроями, розмір яких не перевищує розмір стільникових телефонів.

Радіомовна супутникова служба призначена для прийому телевізійних і радіомовних програм і охоплює системи безпосереднього телевізійного мовлення, супутникового телевізійного мовлення та супутникового радіомовлення.

Порівняно недавно в області телемовлення зародилася ідея персоналізації, тобто ідея інтерактивного обміну в процесі телепередач і задоволення індивідуальних запитів користувачів шляхом трансляції по закритих каналах замовлених телепрограм, а також надання можливості здійснювати інтерактивний обмін в процесі телепередач. В цьому випадку користувач перетворюється з пасивного споживача мовної інформації в активного учасника.

8.4. Класифікація систем персонального супутникового зв'язку

Під назвою "системи персонального супутникового зв'язку" розуміють різні за побудовою супутникові системи з космічними апаратами (КА) на геостаціонарній (GEO), середньовисотних (MEO – Medium Earth Orbit), низьких (LEO) і еліптичних орбітах, які працюють в різних діапазонах частот і надають користувачу різні послуги зв'язку за допомогою персонального терміналу (портативного, мобільного, стаціонарного).

В основу наведеної нижче класифікації покладено дві основні ознаки: інформаційна швидкість в абонентній лінії і тип орбіти.

Залежно від швидкості передачі системи персонального зв'язку поділяють на такі класи:

1. Системи з наднизькими потоками даних (інформаційна швидкість до 1,2 кбіт/с).
2. Низькошвидкісні системи (інформаційна швидкість 1,2 ... 9,6 кбіт/с).
3. Високошвидкісні системи (інформаційна швидкість 64 кбіт/с і вище).

8.4.1. Системи з наднизькими потоками даних призначені для виявлення і визначення місцеположення суден та літаків, що терплять біду, моніторингу навколишнього середовища та збирання різноманітних даних з морських і наземних об'єктів. По каналах цих систем передаються переважно однопакетні повідомлення завдовжки до 256 біт. Залежно від типу використовуваних орбіт такі системи поділяються на дві групи: LEO і GEO.

В глобальних системах, що використовують низькоорбітальні КА, зв'язок здійснюється на частотах, виділених МСЕ як аварійні для авіаційної і морської рухомих служб (121,5/243 МГц і 406 МГц). Обсяг передаваних аварійних і екстрених повідомлень достатньо малий. В якості абонентської апаратури використовуються радіомаяки і радіобуї, які приводяться в дію вручну або автоматично (в момент удару, при зануренні у водне середовище тощо). Електроживлення апаратури здійснюється від автономних джерел.

Передача повідомлень здійснюється регулярно у фіксовані тимчасові інтервали (для кожного радіомаяка виділений свій часовий інтервал), а кожний з обслуговуваних датчиків використовує один з фіксованих каналів ретранслятора. Такий метод організації збирання даних дозволяє позбутися взаємних перешкод від передавачів різних об'єктів.

8.4.2. Низькошвидкісні системи персонального супутникового зв'язку призначені для передачі даних і забезпечення вузькосмугового радіотелефонного зв'язку. Залежно від типу використовуваних орбіт системи поділяються на 5 основних груп: little LEO, big LEO, MEO, NEO і GEO.

Розглянемо призначення кожної з цих груп.

Група little LEO призначена для передачі даних зі швидкістю 1,2...9,6 кбит/с. Відмітною особливістю цієї групи є робота в діапазоні частот до 1 ГГц, використання легких КА масою порядку 50...250 кг, до яких не пред'являється жорстких вимог за часом доставки повідомлень. В системах використовується 6...48 КА. До систем групи little LEO відносяться: "Гонець"; Orbcomm; Starsys, Vitasat та ін.

Основні режими роботи:

- Передача коротких однопакетних повідомлень типу пейджингових з наданням каналів на вимогу або передача даних в режимі електронної пошти.
- Передача формалізованих повідомлень (коротких буквено-цифрових, попередньо записаних в пам'ять терміналу і таких, що передаються натисненням на одну або на декількох клавіш).
- Передача коротких повідомлень про місцеположення або стан обслуговуваних або необслуговуваних об'єктів.
- Передача групових і екстрених повідомлень.
- Визначення координат рухомого об'єкту (довгота, широта, універсальний час).

Відмітні особливості систем такого класу:

- Використання легких і портативних терміналів з ненаправленими антенами.
- Групове виведення малих КА на орбіту.

- Забезпечення набагато нижчих за вартістю послуг порівняно з іншими класами систем персонального супутникового зв'язку.

Група big LEO. До цієї групи відносяться системи, орієнтовані на забезпечення персонального радіотелефонного і пейджингового зв'язку в глобальному масштабі. Вони забезпечують безперервне, в реальному масштабі часу, обслуговування персональних абонентів, для досягнення якого виводяться на коректовані орбіти групи з 48...66 супутників масою 300...700 кг, що перевищує масу супутників в системах класу little LEO. Реальна пропускна спроможність систем класу big LEO, як правило, не перевищує 1200 еквівалентних телефонних каналів по 2,4 кбіт/с на КА. До групи big LEO входять системи Iridium, Globalstar, "Сигнал" та ін.

Група систем МЕО. Системи, що використовують КА, виведені на середньовисотні орбіти. Вони конкурують з системам класу big LEO, і їх особливістю є те, що вони орієнтовані на один і той же самий ринок послуг, що і системам класу big LEO, тобто вони орієнтовані на забезпечення Глобального радіотелефонного і пейджингового зв'язку. Якщо для забезпечення Глобального зв'язку в системах big LEO, що не використовують міжсупутникові лінії, потрібно мати 150...200 станцій сполучення (Globalstar), то в системах класу МЕО достатньо використовувати лише 7...12 таких станцій.

Пропускна спроможність систем цього класу, в яку входять системи Odyssey і ICO, складає 3000...4500 еквівалентних телефонних каналів на КА.

Група систем НЕО і GEO. Системи мобільного супутникового зв'язку, які використовують КА, що перебувають на геостаціонарній та високоеліптичній орбітах, призначені для забезпечення різних видів зв'язку, таких як мова, передача даних, телекс, факс. В цю найчисленнішу групу включені як існуючі і перспективні системи, орієнтовані як на передачу даних (Inmarsat-C, Omnitrac, Euteltrac, Prodat), так і системи, орієнтовані на організацію радіотелефонного зв'язку (Inmarsat-M, "Марафон", AMSC, MSAT, Optus, ACeS і ін.).

8.5. Високошвидкісні системи персонального супутникового зв'язку

До цього класу відносяться глобальні системи широкосмугового зв'язку, які використовують LEO, МЕО і GEO орбіти. Ці системи призначені для передачі високоякісної мови, високошвидкісних потоків даних, мультимедіа, організації конференц-зв'язку, доступу в Internet, інтерактивного зв'язку.

Відмітні особливості систем цього класу:

- Передача даних з використанням протоколів і технологій IP, X.25, Frame Relay, В-ISDN, АТМ, SDH та ін.
- Доступ до БД інформаційних систем по разових запитах віддалених користувачів, доступ до мережі Internet.
- Передача відеоданих, мультимедіа.